

УДК 82-1/-9

О. М. Левченко,

аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

olga.lev79@mail.ru

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОЇ ДРАМИ ТРЕЙСІ ЛЕТТСА "СЕРПЕНЬ: ОКРУГ ОСЕЙДЖ"

В статті розглянуто жанрові та поетичні особливості драми Трейсі Леттса "Серпень: округ Осейдж". П'єса продовжує найкращі традиції класичної сімейної драми. Подібно до інших творів, що належать саме до цього жанру, дія в п'єсі замикається рамками жорсткого простору, зокрема вона зосереджена у старому батьківському будинку. Сценічна дія не виходить за його межі і таким чином підкреслюється закритість того світу, в якому живе сім'я. Подібно до традиційних сімейних драм зав'язкою слугує важлива подія, яка має величезне значення для родини і яка провокує розкриття таємниць, які зберігалися впродовж багатьох років. Типовим є також песимістичний фінал твору, адже внутрішні закони сім'ї перебувають у постійному конфлікті зі світом зовнішнім.

Ключові слова: сімейна драма, трагікомедія, жанр, поетика.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Сучасна американська драматургія викликає значну зацікавленість дослідників, адже драми написані на початку ХХІ століття чи не найкращим чином відображають світоглядні принципи американського суспільства. У цьому контексті не є винятком і твір Трейсі Леттса "Серпень: округ Осейдж", що став справжньою подією в театральному житті не лише Сполучених Штатів Америки, а й всього світу. Театральні критики та літературознавці висловлюють суголосну думку, згідно якої Трейсі Леттсу вдалося відобразити найкращі традиції американського театру, закладені ще Юджином О'Нілом, А. Міллером, Т. Вільямсом та Е. Олбі і в той же час створити драму, що є надзвичайно сучасною та глибоко індивідуальною. "Серпень: округ Осейдж" є майстерною комбінацією сімейної драми, психологічної драми та трагікомедії, що і обумовлює жанрові особливості цього твору. Проте, незважаючи на всесвітню популярність та безсумнівну художню цінність, цей твір залишається дуже маловідомим як українському глядачеві, так і вітчизняним дослідникам, і саме необхідність ознайомлення наукової та глядацької спільноти з п'єсою Трейсі Леттса і визначає актуальність даного дослідження.

Метою статті є визначення жанрових та поетичних особливостей драми Трейсі Леттса "Серпень: округ Осейдж".

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи основні етапи розвитку американської драми, Н. Висоцька зазначає, що її можна представити у вигляді крилатого дерева, коренева система якого охоплює водевіль і мелодраму, стовбур цього дерева утворює титанічний доробок Юджина О'Ніла, а крону утворюють твори новітніх драматургів. Одним з таких драматургів є Трейсі Леттс, що є автором таких творів як "Кілер Джо" (2001), "Чоловік з Небраски" (2003), "Гля" (2005) та багатьох інших. Всесвітнє визнання драматургу принесла його п'єса "Серпень: округ Осейдж", що є світовим бестселером. "Серпень: округ Осейдж" – похмура сімейна драма, що розкриває таємниці родини Вестон. П'єса була удостоєна Пулітцерівської премії за драму у 2008 році. Це одна з шести п'єс за всю історію США, яка виграла три найпрестижніші премії американської драматургії: Пулітцерівську, Тоні та Премію театральних критиків Нью-Йорка. Вперше "Серпень: округ Осейдж" було поставлено в Чикаго 28 червня 2007. Після цього п'єса почала своє світове турне і ставилася в найкращих театрах Лондона, Москви, Лос-Анджелеса та інших міст. У 2013 твір був екранізований Джоном Веллсом та став світовим бестселером.

На думку дослідників, є принаймні три причини такого успіху цього твору. По-перше, п'єса є відлунням традиційної американської драми. Американські критики відзначають подібність "Серпня: Графство Осейдж" та найкращих зразків американської драматургії. Так, самогубство батька споріднює цей твір з п'єсою Артура Міллера "Смерть комівояжера", наркотична залежність матері з п'єсою Юджина О'Ніла "Довгий день, що прямує в ніч", жорстка, а інколи навіть жорстока сімейна політика з "Маленькими лисичками" Ліліан Хелман. Чарльз Ішервуд зазначає: "Як бідна Мері в "Довгому дні, що прямує в ніч", Віолет проводить більшість свого часу в хімічно індукованому серпанку. Як і в Аманди в "Скляному звіринці", її материнська любов містить в рівних частинах провини і маніпуляцію. Як Регіна в "Маленьких лисичках", вона є майстерним тактиком. Як Марта в "Хто боїться Вірджинії Вульф?", вона має надзвичайно гострий язик" [1]. Крім того, можна знайти подібність цього твору з шедеврами світового мистецтва драми. Зокрема, є певна подібність з п'єсами А. П. Чехова, адже головними героїнями твору є три сестри, які не мають нічого спільного між собою і, які повертаючись до отчого дому, відчувають себе в ньому чужинками. Окрім певних паралелей з класичними драматичними творами, варто відзначити прямі посилання автора на твори американських поетів. Як зазначає

© Левченко О. М., 2015

Г. Коваленко, "П'єса пронизана поезією завдяки віршам великих американських поетів Томаса Еліота та Джона Беррімана" [2: 181].

Другою складовою успіху п'єси є дослідження міфу американської сім'ї. Для американської драматургії є типовим зображення сімейних конфліктів, які відбуваються між чоловіками і дружинами, між батьками і дітьми, між братами і сестрами та демонструють гірке спустошення, відчай і образи. Загалом, сім'я є основним лейтмотивом американського театру. Саме тому основною реакцією аудиторії було сприйняття твору як такого, що розкриває теми близькі кожному читачеві та глядачеві. Досить часто глядачі відмічали, що головні герої твору є дуже подібними до членів їх власних сімей.

Свобода творчого втілення складає третю складову успіху твору Трейсі Леттса. У п'єсі чітко дотримуються канони єдності часу, місця, дії, і при цьому в ній дуже жорстка конфліктна структура. Основний символ п'єси з'являється вже в заголовку. Серпень – це найспекотніший місяць літа, це час коли важко дихати. За цим стоїть головний образ п'єси – задуха. Закупорений будинок і сперте повітря, в якому немає свіжого дихання, уособлюють монотонне життя кожного з членів великої родини Вестонів. Власне, в цьому спертому повітрі знаходяться люди, які самі себе зробили нещасними. Перед глядачами постає родина, яка так само зруйнована, як і старий будинок, в якому відбувається дія. Будинок є ще одним символом твору. Вся дія твору відбувається в межах одного дому і критики відзначають подібність декорацій "Серпня: округ Осейдж" та п'єси Артура Міллера "Смерть комівояжера". Це ще один твір про сім'ю розірвану на частини і монолітність будинку ще більше підкреслює відстороненість його тимчасових мешканців, адже так багато сімей намагаються створити видимість того, що нічого поганого не відбувається в стінах їхнього дому. Протягом сорока років у будинку Вестонів страждала система комунікацій, так само, як і в родині було повністю відсутнім спілкування. Будинок з прогнилим фундаментом – це метафора зруйнованих взаємин. У цій п'єсі, по суті, йдеться про загибель. На території будинку йде нескінченна війна. У відносинах немає жодної надії на відновлення. Члени великої родини не вміють прощати один одного. У них немає на це сил. Життя виявляється складним і похмурим, і лише самогубство батька дає поштовх до спроби поновити втрачені зв'язки. Слід також зауважити символічність місця дії. Адже серед більше ніж 70 округів штату Оклахома, Осейдж є найбільшим за площею. Це місце історичного проживання численних індіанських племен, які були нещадно винищені. Так само винищує себе на наших очах колись велика сім'я і взагалі біла цивілізація. У домі залишається лише індіанська дівчина зі своїми традиційними оберегами. Образ Джоанни заслуговує на особливу увагу, адже він надає твору соціально-політичного звучання. Весь сімейний конфлікт Вестонів розгортається на фоні історичного конфлікту, а саме винищення корінного населення Оклахоми. В більш широкому контексті це є конфлікт між двома цивілізаціями – між цивілізацією індіанців та цивілізацією загарбників. Примітним є те, що автор стає на бік корінного населення. В одній із сцен герої коментують захоплення індіанських земель наступним чином: "Хто були ті розумники, які оселились тут? Всі ці німці, голландці, ірландці? Хто був тим кретином, який побачив пласкі та пусті рівнини, що пашіли від спеки, і ввіткнув тут свій прапор? І заради цього ми винищили всіх індіанців?" [3: 29]. Далі по тексту автор прямо називає винищення корінних народів та захоплення їх земель геноцидом. Для того, щоб компенсувати історичну несправедливість, Леттс розробляє образ молодої індіанської дівчини, яка стає певним ядром, що притягує до себе усіх дійових осіб твору. Джоанна також стає справжнім оберегом дому та сім'ї, адже саме завдяки їй Джин уникає звалтування, а Вайолет отримує співрозмовника. Більш того, фінальні рядки п'єси належать саме Джоанні і це є метафорою відплати та відновлення справедливості.

Драма Леттса відкривається епіграфом, що розкриває основну тему та ідею твору. Епіграфом служить цитата з роману "Вся королівська рать" Роберта Уоррена: "Діти повертаються додому і попадаються на гачок. Старому або старій нічого сказати дитині. Все, що їм потрібно, – це щоб дитина посиділа пару годин поруч, а потім лягла спати в тому ж будинку. Це не любов. Я не кажу, що це зовсім не схоже на любов. Я тільки хочу сказати, що це трохи відрізняється від любові, але, все-таки, зветься любов'ю... Це поклик природи, і це доля кожної людини. Це те, чим ми відрізняємося від щасливих вільних звірів. Коли ти народжуєшся, то батько і мати щось втрачають в собі, і потім вони намагаються це "щось" увібрати, тому що цим "щось" є ти сам. Вони розуміють, що не можуть повернути все назад, але будуть намагатися увібрати в себе стільки, скільки зможуть" [3: 1].

Сюжет п'єси розгортається досить швидко. Перша сцена вводить глядача в неоднозначну атмосферу сімейних стосунків родини Вестон. В ній батько всього сімейства Беверлі Вестон, колишній поет і професор, що страждає від хронічного алкоголізму, проводить співбесіду з молодою жінкою індіанського походження Джоанною, яку він сподівається найняти, щоб вона піклувалася про його дружину. Він висловлюється з промовистою ясністю: "Факти такі: Моя дружина приймає наркотики, а я п'ю. Ось так ми зторгувалися. Це лише один параграф нашої шлюбної угоди... жорстоке зобов'язання" [3: 3]. В наступній сцені цей геніальний джентльмен таємниче зникає, залишивши свою нову співробітницю для виконання всіх завдань. Зникнення Беверлі Вестона стає справжньою загадкою для всіх членів його родини. Та найбільшою загадкою і тяжким випробуванням це зникнення стало для

Вайолет. Для того, щоб її підтримати збирається вся сім'я. Першою дізнається про пригоду середня дочка Вестонів, 44-річна Айві. Вона відволікає матір від турбот про зникнення батька і стає мішенню для її ідких коментарів. Матір відкрито обговорює не лише зовнішній вигляд дочки, а й її особисте життя. Серед найбільш миролюбніших зауважень Вайолет таке: "Твої плечі осунулись, в тебе пряме волосся і ти не робиш макіяж. Ти виглядаєш як лесбійка" [3: 12]. Наступною з'являється сестра Вайолет – Метті Фей, яка відзначається такою ж ідкістю зауважень. Крім того, вона повністю пригнічує свого сором'язливого чоловіка Чарлі і надмірно опікає свого вже дорослого сина, якого всі називають Маленький Чарльз. Ця опіка є нестерпною не лише для Чарльза, а й для всієї родини. Коли прибуває з Колорадо старша дочка Вестонів, Барбара, вона намагається відновити порядок у неспокійній атмосфері дому. Проте, жмені таблеток, які постійно приймає Вайолет роблять це завдання майже нереальним. Крім того, особисті проблеми Барбари також накладають свій відбиток на її настрій. Виявляється, що її шлюб далекий від ідеального. Біл та Барбара вирішують розлучитися і живуть у різних домівах. Їхня дочка Джин перебуває у підлітковому віці і всіляко проявляє свій протест таємним курінням марихуани та повним неприйняттям настанов своїх батьків: "Я бачу, він закохався... і мамі нічого не залишалось. Гидко те, що мама стереже мене мов яструб, бо думає, що у мене з'їде дах після їхнього розлучення, і я підсяду на наркотики або вб'ю кого-небудь в школі. Або, не дай бог, втрачу цноту. Не знаю, що там думає батько, але мама просто збожеволіла на цьому" [3: 38]. Останньою прибуває найменша дочка Вестонів, Карен. Це балакуча рудоволоса жінка, чиє життя нарешті здається влаштованим після багатьох років безцільного існування. Вона приїжджає разом зі своїм п'ятдесятирічним нареченим Стівом. Проте, по ходу п'єси стає зрозуміло, що всі надії Карен на щасливе заміжжя є примарними, оскільки Стів намагається спокусити неповнолітню Джин, що і стає приводом для величезного скандалу.

Зібравши три покоління родини Вестон, під карнизом будинку в сільській Оклахомі, Трейсі Леттс починає викривати всі патології сім'ї, які об'єднують їх разом, але в той самий час і відштовхують їх один від одного. Із завидною регулярністю все нові і нові одкровлення виходять на світ і створюють цілий калейдоскоп таємниць, печалі і зрад. Не дивно, що більшість сцен будуються на надзвичайному емоційному протистоянні. Режисер-постановник Петро Шерешевський коментує п'єсу наступним чином: "Чому ми найбільше образ, болю і несправедливості обрушуємо на самих близьких? Що означає слово "люблю" в наших устах? Не важливо, до кого воно звернене: до дружини, чоловіка, дочки, сина, матері або батька ... Чому, говорячи про найрідніших людей, губи наші часто тремтять від праведної образи? Чому ми часто відчуваємо, що нам недодають, обкрадають, нами нехтують найулюбленіші? Американський драматург Трейсі Леттс розповідає історію родини, історію про любов через край, "з перебором". У цій родині слова "Я люблю тебе" в перекладі означають: "Ти повинен мене любити! Ти винен мені за мою любов! Ти мені винен !!!"[4].

Насправді, автор твору відзначав, що його власне виховання і деякі сімейні події осмислювались ним протягом багатьох років, в кінцевому підсумку призвели до створення цієї п'єси. Автобіографічні елементи є досить важливими для цього твору і включають самогубство діда через утоплення та приймання наркотичних препаратів бабусею. Трейсі Леттс згадує, що відвідини бабусі в психіатричний лікарні стали найбільш депресивними та травматичними подіями його дитинства. Він був глибоко вражений безнадійним станом своєї бабусі і цей травматичний досвід послужив основою для написання твору. Автобіографічність цієї п'єси підкреслюється ще й тим, що роль Беверлі Вестона виконувалась батьком драматурга Денісом Леттсом.

Проблема розпаду сім'ї є, без сумніву, центральною у творі, а саме тому "Серпень: Графство Осейдж" може розглядатись в параметрах "домінантного, найпродуктивнішого та найгнучкішого для драматургів США жанру сімейної драми" [5: 16]. Водночас, драма Трейсі Леттса далека від зображення сімейного вогнища в якості "ідилічного хронотопу" [5: 16]. Приховане життя сім'ї стає полем бою, на якому розігрується справжня трагедія внутрішньої самотності. Кожен з персонажів самотній навіть в колі найближчих людей і кожен з них нещасливий. Але замість пошуку шляхів до примирення, персонажі воліють звинувачувати один одного в своїх проблемах. Наприклад, Вайолет порівнює дитинство Беверлі, який провів його живучи в маленькому автомобілі разом зі своїм батьком та матір'ю та дитинство своїх дочок і приходять до висновку, що основною проблемою її дітей була велика кількість можливостей і повна відсутність бажання їх реалізувати: "У Понтіак седан. Зі своїм батьком і матір'ю, в їх чортівній машині! Ну, що ще ви ще хочете сказати про своє занепащене дитинство? Ми жили дуже важко, зате піднялися дуже високо. Ми жертвували всім і робили це заради вас. Ваш батько і я стали першими в своїх сім'ях у кого є вища освіта і, врешті-решт, він став визнаним поетом. Ви отримали університетську освіту даром, і що з вас стало? (Вказуючи пальцем на Карен). Чим ти займаєшся? (На Айві). Чим ти займаєшся? (Вказує пальцем на Барбару) Хто ти така? Боже, якби ви всі працювали так багато як ми, то стали б президентами. У вас ніколи не було справжніх проблем, тому ви самі їх створюєте" [3: 86]. Дочки ж звинувачують матір в надмірному авторитаризмі, а батька у надмірній м'якості та зосередженості на роботі. Конфлікт досягає свого апогею коли виявляється, що Вайолет знала про наміри Беверлі вчинити самогубство. Барбара починає звинувачувати матір, але вона різко відповідає на

закиди старшої дочки. Розв'язка твору виявляється повністю закономірною, адже всі герої покидають колись рідний дім, а Вайолет залишається одна з Джоанною: "Ви пішли і, Беверлі, ти пішов, і Барбара теж пішла, ви пішли, ви пішли, ви пішли, ви пішли, ви пішли ... (Джоанна тихо наспівує пісню Вайолет)" [3: 136]. Епіграф твору виявляється повністю виправданим, адже старшому поколінню дійсно нема чого сказати своїм вже дорослим дітям і після того, як всі звинувачення висунуті, образи виказані, а таємниці розкриті, вони знову покидають дім свого дитинства та своїх батьків. Ця сімейна драма вражає внутрішньою трагедією, гірким, сумним, але дивовижно чесним фіналом та надзвичайно різким зображенням самотності. Оскільки навіть в оточенні найближчих родичів кожен з персонажів твору залишається один на один зі своїми переживаннями та проблемами, а значить кожен з них залишається внутрішньо самотнім.

Висновки. "Серпень: округ Осейдж" продовжує найкращі традиції класичної сімейної драми. Подібно до інших творів, що належать саме до цього жанру, дія в п'єсі замикається рамками жорсткого простору, зокрема, вона зосереджена у старому батьківському будинку. У творі сценічна дія не виходить за його межі і, таким чином, підкреслюється замкнутість та закритість того світу, в якому живе сім'я. Крім того, подібно до традиційних сімейних драм, зав'язкою слугує важлива подія, яка має величезне значення для родини і яка запускає розкриття таємниць, які зберігалися впродовж багатьох років. У випадку "Серпень: округ Осейдж" такою подією стає зникнення батька сімейства, і саме завдяки цьому всі члени родини збираються під одним дахом. Типовим є також песимістичний фінал твору, адже внутрішні закони сім'ї перебувають у постійному конфлікті зі світом зовнішнім. Зовнішній світ зі своїми величезними можливостями та спокусами поступово руйнує інститут патріархальної сім'ї і тому не дивно, що головна героїня твору залишається одна, а всі її рідні покидають будинок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Isherwood C. A Matriarch After Your Attention, if Not Heart. [Електронний ресурс] / Charles Isherwood // New York Times. – 2007. – Режим доступу: [http://www.nytimes.com/2007/08/13/theater/reviews/13augu.html?adxnnl=1&pagewanted=1&adxnnlx=11966112799NbvAzlGyMDPGgiA1B7+tw\].&_r=0](http://www.nytimes.com/2007/08/13/theater/reviews/13augu.html?adxnnl=1&pagewanted=1&adxnnlx=11966112799NbvAzlGyMDPGgiA1B7+tw].&_r=0).
2. Коваленко Г. Американська fuga в стилі джаза (п'єса Трейси Леттса "Август: округ Осейдж") / Галина Коваленко // Американські літературні студії в Україні. – 2014. – № 8. – С. 177–190.
3. Letts T. August : Osage County / Tracy Letts. – New York : TCG, 2008. – 138 с.
4. Шерешевский П. Август : графство Осейдж [Електронний ресурс] / Пётр Шерешевский. – 2013. – Режим доступу: <http://lensov-theatre.spb.ru/repertoire/bolshaya-scena/avgust-grafstvo-osejdzh/>.
5. Висоцька Н. Нові імена в драматургії США рубежу ХХ-ХХІ ст. : діалог традиції і сучасності / Наталя Висоцька // Американські літературні студії в Україні. – 2014. – № 8. – С. 14–28.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Isherwood C. A Matriarch After Your Attention, if Not Heart [Elektronnyy resurs] / Charles Isherwood // New York Times. – 2007. – Rezhym dostupu: [http://www.nytimes.com/2007/08/13/theater/reviews/13augu.html?adxnnl=1&pagewanted=1&adxnnlx=1196611279-9NbvAzlGyMDPGgiA1B7+tw\].&_r=0](http://www.nytimes.com/2007/08/13/theater/reviews/13augu.html?adxnnl=1&pagewanted=1&adxnnlx=1196611279-9NbvAzlGyMDPGgiA1B7+tw].&_r=0).
2. Kovalenko G. Amerikaskaya fuga v stile jazz (pyesa Tracy Lettsa "August : Osage County ") [American Fugue in Jazz Style (Tracy Lett's August : Osage County)] / Galina Kovalenko // Amerukanski literaturni studii v Ukraini. – 2014. – № 8. – S. 177–190.
3. Letts T. August : Osage County / Tracy Letts. – New York: TCG, 2008. – 138 s.
4. Shereshevskii P. August : Osage County [Elektronnyy resurs] / Peter Shereshevskii. – 2013 – Rezhym dostupu: <http://lensov-theatre.spb.ru/repertoire/bolshaya-scena/avgust-grafstvo-osejdzh/>.
5. Visotska N. Novi imena dramaturgii SSHA rubezhy XX-XXI st. : dialog traditsii i suchasnosti [New Names in US Turn of the XX–XXI Century Drama : Between Tradition and Challenges of Today] / Natalia Visotska // Amerukanski literaturni studii v Ukraini [American Literary Studios in Ukraine]. – 2014. – № 8. – S. 14–28.

Левченко О. Н. Жанровые особенности семейной драмы Трейси Леттса "Август: округ Осейдж".

В статье рассмотрены жанровые и поэтические особенности драмы Трейси Леттса "Август: округ Осейдж". Пьеса продолжает лучшие традиции классической семейной драмы. Подобно другим произведениям, принадлежащим именно к этому жанру, действие в пьесе замыкается рамками жесткого пространства. В частности, оно сосредоточено в старом родительском доме. Сценическое действие не выходит за его пределы и таким образом подчеркивается закрытость того мира, в котором живет семья. Подобно традиционным семейным драмам, завязкой служит важное событие, которое имеет огромное значение для семьи и которое провоцирует раскрытие тайн, хранящихся в течение многих лет. Типичным является также пессимистический финал произведения, ведь внутренние законы семьи находятся в постоянном конфликте с миром внешним.

Ключевые слова: семейная драма, трагикомедия, жанр, поэтика.

Levchenko O. M. Genre Peculiarities of Tracy Letts' Domestic Drama "August: Osage County".

The research deals with genre and poetic peculiarities of Tracy Letts' drama "August: Osage County". By using comparative analysis as the main method of research, it is defined that the play belongs to the genre of family (domestic) drama. The play continues the best traditions of the American family (domestic) drama. Like other works belonging to this genre, the action of the play is confined by a rigid space framework. In particular, the scene is laid in the old family house. Stage actions do not go beyond it and thus it emphasizes the closeness of the world in which the family lives. Similar to other traditional family (domestic) dramas an important event serves as the trigger of the conflict leading to the disclosure of important family secrets, which were kept in secret for many years. In "August: Osage County's mysterious disappearance of Beverly Weston, the father of the family, serves as the trigger and due to it all the members of a big family gather in the old house belonging to Beverly and Violet. The denouement of the play is also very pessimistic as it is demanded by the laws of genre and it emphasizes the idea that the internal laws of the family are in constant conflict with the outside world.

Key words: family drama, tragicomedy, genre, poetics.